STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifica a Universtității de Stat din Moldova, 2023, nr. 5(165)

CZU: 373.3:316.624.3:005 **https://doi.org/10.59295/um5(165)2023_04**

VIOLENȚA ȘCOLARĂ ȘI MANAGEMENTUL CLASEI DE ELEVI

Corina BALAN

Universitatea de Stat din Moldova

Acest articol abordează problematica violenței școlare din perspectiva impactului asupra managementului clasei de elevi. În contextul managementului clasei de elevi, comportamentele elevilor şi ale profesorilor sunt influenţate de o serie de factori care își pun amprenta asupra relațiilor dintre interlocutori. Relaţiile educaţionale determină comportamente pozitive sau negative. Relaţiile pozitive generează o atmosferă dezirabilă, un climat constructiv, în timp ce relațiile negative generează un climat indezirabil și conflictual, creând probleme de disciplină. Disciplina, văzută ca un comportament dezirabil în clasa de elevi, poate fi definită ca un proces care determină soluţionarea problemelor disciplinare și, implicit, prevenirea și contracararea comportamentelor violente ale elevilor.

Cuvinte-cheie: *violența școlară, managementului clasei de elevi, disciplină, climat educațional.*

SCHOOL VIOLENCE AND CLASS MANAGEMENT

This article addresses the issue of school violence from the perspective of the impact on student class management. In the context of student class management, student and teacher behaviours are influenced by several factors that make their mark on interlocutors' relationships. Educational relationships determine positive or negative behaviours. Positive relationships generate a desirable atmosphere, and a constructive climate, while negative relationships generate an undesirable and conflicting environment, creating discipline problems. Discipline, seen as desirable behaviour in the classroom, can be defined as a process that determines the resolution of disciplinary problems and implicitly, the prevention and counteracting of students' violent behaviour.

Keywords: *school violence, student class management, discipline, educational climate*.

Introducere

Școala reprezintă prima instanță care îl familiarizează pe copil cu anumite norme sociale, cu anumite rigori care nu reprezintă altceva decât notele definitorii ale societății în ansamblul său, raportate la dimensiuni mai mici. Formarea elevului în școală atrage unele beneficii pe termen lung, precum: respectarea autorității reprezentată de cadrul didactic, asumarea și respectarea unor reguli și rutine prin aderarea la un grup organizat, responsabilizarea și satisfacerea obligațiilor deținute ca urmare a statutului pe care îl deține (îndeplinirea sarcinilor școlare), promovarea unor valori care desăvârșesc formarea sa ulterioară (spiritul de cooperare, de competiție, altruismul, empatia, toleranța etc). Din această perspectivă, un management educațional performant garantează funcționarea școlii ca un sistem sociocultural eficient în îndeplinirea cu succes a sarcinilor de educare și socializare a elevilor săi. Pe de altă parte, un management lipsit de coerență și consistență derutează și creează dezechilibre în conturarea personalității elevului, fapt ce poate favoriza unele manifestări violente ale acestuia.

Abordarea teoretică a problemei

Parte a managementului educațional, managementul clasei de elevi vizează „atât perspectivele teoretice de abordare ale clasei de elevi (didactică şi psihosocială), cât şi structurile dimensional-practice ale acesteia (ergonomică, psihologică, psihosocială, normativă, relaţională, operaţională şi creativă), în scopul facilitării intervenţiilor cadrelor didactice în situaţii de criză microeducaţională concrete (indisciplină, violenţă, nonimplicare etc.) şi a evitării consecinţelor negative ale acestora, prin exerciţiul microdeciziilor educaţionale" [1, p. 43]. Violența și indisciplina „operează în școală la nivel structural și cultural, determină frică, suferință fizică și psihică, reducând astfel oportunitățile educaționale" [2, p. 218].

Abordat din perspectiva încercărilor de prevenire a fenomenului de violență școlară, managementul clasei de elevi pune în valoare munca profesorului în „administrarea eficientă, sub semnul valorilor civic-democratice a activităţii specifice sălii de clasă, plecând de la premisa că şcoala anticipează şi pregăteşte absolvenţii în vederea implicării în viaţa socială, dar şi pentru a reacţiona adecvat în rezolvarea conflictelor

inerente unei societăţi democratice” [3, p. 3]. Tot din perspectiva reducerii și prevenirii violenței școlare, W. Weber definește managementul clasei ca fiind acel set de activităţi prin intermediul cărora „profesorul promovează comportamentul adecvat al elevului şi elimină comportamentul inadecvat, dezvoltă relaţii interpersonale bune şi un climat socio-emoţional pozitiv în clasă, stabileşte şi menţine o organizare eficientă şi productivă a clasei” [4, p.286].

Relația dintre managementul clasei și violența școlară este evidentă pe considerentul ignorării comportamentului inadecvat al elevilor, al acelor mici abateri comportamentale repetitive care pot conduce la deteriorarea climatului școlar. Școala, printr-un management deficitar la nivel instituțional sau la nivelul clasei, concretizat în lipsa de adaptare a practicilor educaționale la o populație școlară aflată într-o continuă schimbare, poate constitui o sursă a violenței școlare [5, p.267].

Școala trebuie să conștientizeze rolul pe care îl poate deține în evoluția comportamentelor violente ale elevilor, cu atât mai mult cu cât se încearcă plasarea în responsabilitatea sa a educației acestora, familiile din societatea postmodernă manifestând o implicare sporadică în educația copilului și în relațiile cu școala [6, p. 55]. Printr-un management defectuos al clasei, școala poate determina frustrări ale elevilor care, la rândul lor, pot reprezenta puncte de plecare pentru comportamentele agresive şi violente. Necesitatea formării deprinderilor de prevenire și gestionare a situațiilor de violență școlară, atât la elevi, cât și la profesori și a dezvoltării unor strategii de management la nivelul instituției școlare a fost menționată în literatura de specialitate de rezultatele multor cercetări. Punând în echilibru aportul elevilor cu cel al profesorilor, Vettenburg și Huybregts (2003) au arătat că anumite caracteristici și abilități ale profesorilor contribuie la diminuarea violenței în școală [7, p. 534]. Preocuparea pentru menținerea ordinii și pentru prevenirea și contracararea comportamentelor perturbatoare ale elevilor este primul pas spre diminuarea violenței [8, p. 156].

Din perspectivă socio-interacțională, managementul clasei de elevi vizează două aspecte fundamentale: prevenirea comportamentelor negative, intervenția și tratarea acestora [1, p. 176]. Literatura de specialitate arată că, la nivelul clasei de elevi, se manifestă două tipuri de influenţe: pe de-o parte, *influenţa personală a profesorului* (capacitatea acestuia de a influența comportamentul elevilor, în timp ce elevii vor acţiona în funcţie de intensitatea influenţei personale), iar, pe de altă parte, *influenţa de grup* (grupul dezvoltă propriile standarde şi influenţează comportamentul membrilor săi, creând o dinamică la nivel de roluri, statute şi subgrupuri). Aceste influențe generează și sunt generate de stări subiective, în funcție de dinamica clasei de elevi și de tipul de autoritate exercitat și înțeles ca atare. În acest context, se conturează *climatul educaţional* ca o realitate intuitivă, la nivelul clasei de elevi, direct perceptibilă pentru cei care iau contact cu structura organizatorică a grupului, o pecete specifică a acestuia sau indicatorul „sănătății” unui grup educațional în raport cu alt grup [1, p. 160-161]. Climatul educațional intervine în relația dintre elev şi mediul său de activitate şi înglobează semnificaţiile pe care elevul le conferă celor cu care interacţionează, având un caracter situaţional şi contextual, de cele mai multe ori, o anumită stabilitate şi o dinamică accentuată. Climatul educațional face trimitere la ambianţa intelectuală şi morală care domneşte într-un grup, la stările subiective, mai ales cele de ordin afectiv şi moral, reprezentând, de fapt, moralul grupului” [9, p. 115].

Rolul climatului educațional în producerea violenței este evident dacă avem în vedere însăși definirea violenței școlare de unii specialiști în domeniu. Francois Dubet (1992) vede în violență o degradare a climatului școlar și, mai degrabă, „un climat de indisciplină” [10]. Violența școlară manifestată prin comportamente verbale, fizice și sociale este în strânsă legătură cu climatul fizic și psihosocial al școlii. Comportamentele violente oglindesc rezultate ale eforturilor de adaptare a elevilor la climatul educațional creat în jurul lui, oglindesc încercări ale elevilor de a utiliza mediul școlar pentru satisfacerea unor nevoi fundamentale. Pe această direcție, Cummings (2000) subliniază faptul că unele activități școlare reprezintă amenințări de natură fizică, intelectuală sau emoțională, amenințări reale sau imaginate, care vin în contradicție cu anumite nevoi fundamentale ale elevilor: nevoi de securitate, de apreciere și de competență [11].

Alți autori asociază comportamentul violent al elevului cu alte cauze, precum: plictiseala, nevoia de a obține atenție, nevoia de stimă de sine, nevoia de putere, nevoia de răzbunare și nevoia de a semnala o lipsă [12, 13]. Spre exemplu, atunci când nu va fi în centrul atenției la o lecție prin aportul său, elevul va încerca să se facă vizibil pe alte căi. Atunci când profesorul nu observă acest lucru sau chiar îl ignoră, nerăspunzând nevoii inițiale a elevului, sentimentele de frustrare și de răzbunare ale acestuia se vor intensifica și vor

dezvolta comportamente ulterioare neadecvate. Se întâmplă uneori ca unele cadre didactice să-și centreze eforturile şi atenţia, controlul şi concentrarea asupra activităţilor didactice, fără să țină seama de mediul și ambianța în care sunt pregătite și derulate aceste activități, ignorând diversitatea situaţiilor educaţionale ca structuri complexe, atitudinal - relaţionale. Aceste situații educaţionale creează un precedent involuntar favorabil deprecierii climatului educațional, un teren propice apariţiei şi dezvoltării fenomenelor de criză.

Iucu (2006) definește situația de criză în termeni de management teoretiv, corelând-o cu un eveniment sau un complex de evenimente inopinate, neașteptate, dar și neplanificate, generatoare de periculozitate pentru climatul, sănătatea ori siguranța organizației (clasei) respective și a membrilor acesteia, la care adaugă o serie de elemente conexe, precum: precizarea gradului de periculozitate, a percepției reale ori false a acestuia și a gradului de probabilitate a evenimentului studiat [1, p. 191]. Rezolvarea unei situații de criză presupune consum mare de energie fizică și psihică, cu șanse de a descoperi consecințe greu de evaluat în planul echilibrului psihic al persoanelor implicate [14, p. 166]. De aici, importanța de a preveni apariția unei crize sau de a limita traumele produse de aceasta, fie prin cunoașterea profundă a nevoilor fundamentale ale elevilor, fie prin armonizarea desfășurării eficiente a învățării cu un climat pozitiv al clasei de elevi.

Pentru a corespunde nevoilor fundamentale ale elevilor, climatul școlii și al clasei trebuie să îndeplinească o serie de caracteristici:

- relații profesor-elev și relații elev-elev pozitive (pentru a răspunde nevoilor de apartenență, respect, stimă de sine și securitate afectivă ale elevilor);
- expectanțe ridicate privind disciplina (pentru a răspunde nevoilor de securitate fizică și afectivă ale elevilor, dar și nevoilor de realizare ale acestora);
- centrarea pe creșterea calității școlii (pentru a răspunde nevoilor de dezvoltare, competență și afirmare ale elevilor);
- parteneriate profesori-părinți funcționale (pentru a explora împreună nevoile elevilor și pentru a identifica strategii eficiente de prevenție și intervenție în situații problematice [8, p. 161].

Pe de altă parte, climatul școlii și al clasei de elevi pot constitui adevărați factori de risc în dezvoltarea unor comportamente violente. O cultură a școlii și un climat care nu promovează anumite valori, precum cooperarea, toleranța față de diversitate, empatia sau exprimarea emoțională pozitivă, comunicarea deschisă și rezolvarea conflictelor augmentează riscul pentru indisciplină și violență școlară.

Abordarea disciplinei școlare din perspectiva managementului clasei de elevi oscilează între două orientări extreme: *permisivismul* și *autoritarismul* [1, p. 67]. Disciplina permisivă (liberală) pornește de la concepţia lui J. J. Rousseau conform căreia constrângerea exterioară prin dispoziţii, ordine, interdicţii, pedepse înăbuşă manifestările spontane ale copilului, potrivit tendinţelor şi trebuinţelor sale naturale şi frânează astfel conturarea personalităţii sale. Concepțiile actuale în domeniu susțin ideea că educația trebuie să asigure libertatea de manifestare a copilului, disciplina rezultând din asigurarea acestei libertăți de manifestare. În spiritul disciplinei permisive sunt respinse constrângerile întemeiate pe teamă și exercitate prin amenințări care deformează viața interioară prin instaurarea sentimentului de inferioritate. Autoritarismul are ca punct de plecare ideea că natura umană, prin însăși esența ei, este predispusă la manifestări negative, iar pentru frânarea lor sunt necesare măsuri severe de îndreptare. Autoritatea şi libertatea sunt două laturi complementare ale disciplinei, iar menţinerea echilibrului dintre ele este un indiciu al funcţionalităţii optime.

Mecanismele de a preveni problemele disciplinare și comportamentele violente, dar și mecanismele de a interveni și rezolva aceste probleme presupun abordarea unor strategii de sorginte managerială de către cadrul didactic implicat. Succesul unui management al clasei presupune prevenție, în primul rând și apoi abordare intervenționistă *post eventum*.

Ethosul managerial se corelează bine cu climatul și, respectiv, cu disciplina [1, p. 177]. O relaţie bună între cadrul didactic şi elev implică deschidere, sinceritate în comunicare, respect faţă de celălalt, relaţie de colaborare şi interdependenţă, empatie, valorizare, ascultare activă, relaţii bune de comunicare cu familia, avantaj reciproc. În condițiile apelului la autoritate, elevii nu neapărat își vor schimba comportamentul, ci, mai degrabă, se obţine o relaţie de confruntare, marcată de reacţii negative din partea elevilor, precum: obrăznicia, răzbunarea, minciuna, plagiatul, retragerea, teama de eşec sau teama de a-şi asuma riscuri. În

clasa de elevi, impulsul violent este limitat la competiție, la atac verbal, la ostilitate, exprimându-se prin injurii, calomnii, dispreț.

Studiile psihologice privind modul de exprimare agresiv și violent în clasa de elevi au evidențiat faptul că la baza acestor manifestări se află subaprecierea sau o autoevaluare scăzută, mai ales în cazul copiilor anxioși, dar și fenomenul de curiozitate blocată [*Apud* 1, p. 184]. Atunci când profesorul nu cunoaște sau recunoaște tendința elevului de a se afirma, în fața colegilor și a adulților, de a câștiga aprecierea acestora se creează o tensiune puternică, așa numita anxietate de dependență, care poate produce tristețe și sentimente de ură. Insuccesele acumulează frustrare. Frustrarea stă la baza sentimentelor negative. Frica și supărarea mobilizează organismul elevului care, nereușind să se impună în planul performanței școlare, se lansează în comportamente violente. Teama unor elevi pentru a nu obține note mici, pentru a nu-și deprecia imaginea de sine în ochii celorlalți poate genera o emoție puternică care dă direcție strategiei viitoare de acțiune. Atașamentul, văzut prin prisma atracției pentru sarcinile școlare și raportat la un climat școlar favorabil, este reglatorul social al fricii și al agresivității. Sarcinile școlare accesibile și atractive, în concordanță cu nivelul de dezvoltare a elevilor, întăresc motivația pentru învățare, comunicarea și relaționarea. Dacă instanțele raționale sunt dominate de frică și agresivitate, atunci emoțiile generate de aceste conduite frânează atașamentul. Autoritatea prost înțeleasă devine sursă de agresivitate pentru elevi deoarece produce o tulburare totală în viața acestora și are drept consecințe dezorganizări și disfuncții în plan relațional, fiind la un pas spre delicvență și abandon școlar.

Concluzii

Cu tact, răbdare și dragoste, promovând modele pozitive și dezvoltând potențialul (chiar scăzut) din personalitatea elevilor violenți, apelând la strategii manageriale experimentate și altruiste, cadrul didactic stăpânește managementul clasei de elevi (la nivelul dirijării relațiilor) și previne și ameliorează violențele școlare. În calitate de coordonator al clasei, managerul clasei va fi exemplul după care se ghidează elevii în procesul de autoeducație. Educația prin exemplul personal este una dintre cele mai puternice forme de educație, iar dascălul are capacitatea de a influența comportamentul elevilor. În clasa de elevi, disciplina este un proces creativ şi constructiv, nu vine de la sine, ci presupune din partea profesorului comunicare, înţelegere, adresabilitate politicoasă, respect pentru elevi, empatie. Prin aceste atitudini, comportamentele indezirabile se pot îndrepta înainte de a se produce, adică pot fi induse comportamente pozitive, dezirabile în rândul elevilor.

Referințe:

1. IUCU, R. *Managementul clasei de elevi. Aplicaţii pentru gestionarea situaţiilor de criză educaţională*. Ediția a 2-a revizuită. Iași: Polirom, 2006, 267 p.
2. NEAMȚU, C. *Devianța școlară. Ghid de intervenție în cazul problemelor de comportament*, Iași: Polirom, 2003, 424 p.
3. STAN, E. *Managementul clasei*. Bucureşti: Aramis, 2003, 95 p.
4. WEBER, W. *Classroom Management*. In: J. Cooper, *Classroom Teaching Skills: A Handbook*, Lexington, MA:DC, 1977.
5. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia educației*. Iași: Polirom, 2004, 288 p.
6. BALAN, C. *Cauzalitatea și factorii de risc ai agresivității și violenței școlare*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe ale Educației, Categoria B, Chișinău: CEP USM, 2022, nr. 9(159), p. 50-55.
7. VETTENBURG, N. & HUYBREGTS, I. *Antisocial student behaviour and feelings of unsafety among teachers*. În: Dűnkel, F. & Drenkhahn, K. (Eds.), *Youth violence: new patterns and local responses*, Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg GmbH, 2003, pp. 523-551.
8. CURELARU, V. *Managementul disciplinei și violența școlară*. În: Curelaru, M. (coord.), *Violența în școală. Repere pentru analiză și intervenție*. Iași: Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, pp. 151-174.
9. PĂUN, E. Școala – *abordare sociopedagogică*. Iași: Polirom, 1999, 170 p.
10. DUBET F. *A propos de la violence et des jeunes*. În: Cultures & Conflits, 1992, nr. 6, p. 7-24. https://journals.openedition.org/conflits/672
11. CUMMINS, J. *Language, Power, and Pedagogy. Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters, 2000, 320 p.

12. WALTERS, J., FREI, S. *Managing Classroom Behavior and Discipline*. 1st Edition, Shell Education, 2007, 226 p.
13. JONES, V., JONES, L. *Comprehensive classroom management: creating, comunities of support and solving*. 8th Edition. Boston: Pearson education Inc., 2007.
14. NICULESCU, M. *Managementul clasei de elevi*. *Curs universitar*. Cluj-Napoca: Presa universitară clujeană, 2016, 210 p.

Date despre autor:
Corina BALAN, doctorandă, Școlala Doctorală Științe Sociale și ale Educației, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: corinabalan969@yahoo.com
ORCID: 0000-0001-5070-2308

Prezentat la 02.02.2023